

Руслана КОЦЮБА,
аспірантка Інституту законодавства
Верховної Ради України

До проблеми реалізації права людини на ядерну безпеку

Набуття Україною незалежності ознаменувало початок формування принципово нового типу суспільних відносин, побудованого на засадах усебічного забезпечення прав і свобод людини, коли єдиним джерелом влади та носієм суверенітету є український народ. За Конституцією людина, її життя, здоров'я та безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, права й свободи людини визначають зміст і спрямованість діяльності держави [5]. І це відповідає європейським та загальносвітовим стандартам. У зв'язку з цим сучасна українська конституційна правова наука здійснює теоретичні та практичні дослідження з метою всебічного забезпечення прав і свобод людини.

11

В Україні однією з головних проблем є забезпечення ядерної безпеки. Історично обставини склалися так, що Україна посідала третє місце у світі за ядерним потенціалом. Проте наша країна вже на початку становлення незалежності оголосила про намір дотримуватися трьох неядерних принципів і відмовилася від використання ядерної зброї [2; 3, с. 6–7].

Новою Конституцією 1996 року визначено засади забезпечення екологічної безпеки. На державу було покладено обов'язок дбати про екологічну безпеку, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, збереження генофонду українського народу [5].

Отже, розвиток конституційних засад означив зародження в національному праві якісно нового конституційного рівня регулювання відносин ядерної безпеки, які сформувалися не тільки в сфері використання ядерної енергії, а й забезпечення права людини на ядерну безпеку.

Екологічний стан планети продовжує погіршуватися внаслідок ядерних випробувань і нових спроб створення ядерної зброї, які здійснюють деякі країни всупереч нормам міжнародного права. Ядерні загрози (ядерний тероризм, ядерні технології подвійного використання, створення ядерної бомби під прикриттям мирного розвитку ядерної енергетики тощо) зумовлюють загострення міжнародних відносин.

Порушенням у сфері ядерної безпеки можна назвати недотримання деякими країнами вимог міжнародного права через відсутність ефективних правил забезпечення ядерної безпеки. Цілком очевидно, що нинішня система забезпечення ядерної безпеки вже вичерпує свій ресурс і потребує докорінних змін, зокрема шляхом конституційного регулювання. Прагнення держав набути ядерного статусу повинно співвідноситися з думкою та волею народу, що реально є можливим в умовах конституційного регулювання.

Це актуалізує пошуки відповідей на запитання, чи законно певні держави продовжують володіти ядерною зброєю, чи є в держави конституційне право використовувати ядерну енергію та нарощувати ядерний потенціал. Ми переконані, що розв'язання таких проблем на конституційному рівні насамперед поставило б захист прав людей і народів на перше місце. У таких умовах реалізація права людини на ядерну безпеку унеможливила б використання людей та народів у протистоянні між державами щодо використання ядерної енергії всупереч

міжнародному праву. Запровадження конституційного регулювання допомогло б запобігти застосуванню військових санкцій, унаслідок яких гинуть мирні люди.

Є проблема з набуттям чинності двом¹ з восьми наявних міжнародних договорів про створення без'ядерних зон, мета яких – забезпечення ядерної безпеки. Серед вимог цих документів – заборона складування, транспортування, захоронення ядерних матеріалів, а також розміщення ядерної зброї.

На нашу думку, необхідно закріпити конституційні норми про створення без'ядерної зони в Україні (як, наприклад, це зроблено в Конституції Білорусі). По-перше, це сприяло б покращанню екологічної безпеки. По-друге, практичній реалізації права людини на ядерну безпеку.

Отже, сучасні тенденції розвитку суспільних відносин спонукають до необхідності:

- а) правового регулювання ядерних відносин на конституційному рівні (наприклад, Конституція Швейцарії);
- б) проведення науково-практичних правових досліджень усієї сфери ядерних відносин і ядерної діяльності незалежно від військових чи мирних концепцій використання ядерної енергії.

Військове та мирне використання ядерної енергії руйнує екологічні умови безпечного існування людини та всього живого на Землі.

Нагальною вимогою сучасності є пошук ефективних, особливо конституційних, інструментів забезпечення ядерної безпеки. Тому необхідність усебічного забезпечення прав і свобод людини визначає основну мету проведення науково-правових досліджень з проблем ядерної безпеки.

Потрібно звернути увагу на те, що деякі вчені розглядають ядерну зброю як засіб забезпечення національної безпеки та політичного стримування тощо. І не лише в Україні панує думка, що володіння ядерною зброєю визначає розвиток людського потенціалу створення значних ресурсів. За правильного використання цього потенціалу Україна могла б перетворитися на сильного конкурента країн Європейського континенту» [4, с. 106]. Проте, на наш погляд, це не є аргументом, бо не лише володіння ядерною зброєю визначає силу держави.

Ми підтримуємо науковий висновок Інституту світової економіки та міжнародних відносин НАН України: національна безпека окремої країни – це ступінь реаль-

¹ Договір про створення у Південно-Східній Азії зони, вільної від ядерної зброї (Бангкокський договір), але Протокол до нього не підписано ядерними державами як гарантами. А також Договір про створення в Африці зони, вільної від ядерної зброї (договір Пеліндаба), не ратифікований достатньою кількістю африканських держав.

ного рівня прав і свобод її громадян; відсутність загрози правам і свободам людини, базовим інтересам і цінностям суверенної національної держави [1, с. 15, 44]. Гарантування національної безпеки має здійснюватися не лише економічними, екологічними, технологічними, інформаційними засобами, а й шляхом проголошення примату прав і свобод громадянина над правами держави [1, с. 15]. Але це, на нашу думку, повинно мати конституційну основу та отримати конституційне закріплення насамперед у країнах із ядерним потенціалом.

Підтримуємо висновок, що право людини на безпеку має визначатися як комплексне, узагальнююче, інтегральне право, право на такий правопорядок, за умов якого забезпечуються (гарантуються, охороняються і захищаються) права і свободи людини. Причиною небезпеки завжди виступають саме певна діяльність, поведінка людей. Надійна безпека може бути досягнута лише через усунення причин створення загрози для людини, її прав і свобод [6, с. 9–13].

Під час проведення конституційної реформи доцільно розробити з метою посилення національної безпеки України та забезпечення прав і свобод людини на ядерну безпеку окремий розділ у Конституції, який містив би норми про екологічну та ядерну безпеку як невід'ємні складові національної безпеки. У конституційному проекті 1990-х років (Постанова Верховної Ради «Про Концепцію нової Конституції України» від 19 червня 1991 року) обґрунтовано пропонувалось окремим розділом VII врегулювати питання національної безпеки, а главою 24 закріпити конституційні засади про «неучасть України у військових блоках. Постійно нейтральний і без'ядерний статус».

Одними з основних засад мають бути норми про ядерну безпеку. Треба конкретизувати досі нереалізовані та «забуті» положення розділів VII «Екологічна безпека» та IX «Зовнішня і внутрішня безпека» Декларації про державний суверенітет України [2]. А також урахувати досвід використання ядерної енергії та закріпити конституційне право людини на ядерну безпеку й механізм його реалізації.

Джерела

1. *Белорус О. Г.* Глобальные трансформации и стратегии развития: Монография / О. Г. Белорус, Д. Г. Лукьяненко и др. – К.: Орианте, 2000. – 424 с.
2. Декларація про державний суверенітет України / Відомості Верховної Ради України. – 1990. – № 27. – Ст. 132.
3. Дослідження і розробки у сфері євроатлантичної інтеграції України: Зб. наук. праць / За заг. ред. акад. НАН України, д.т.н., проф. В. П. Горбуліна. – Вип. 2. Актуальні питання міжнародного співробітництва щодо зміцнення режиму нерозповсюдження ядерної зброї. – К.: ДП «НВЦ «Євроатлантикінформ», 2007. – 148 с.
4. *Журавський В. С.* Україна політична: переступити через прірву – К.: Логос, 1995. – 208 с.
5. Конституція України / Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
6. *Тихий В. П.* Загальна декларація прав людини – основа правового забезпечення безпеки людини // Загальна декларація прав людини: історія та сучасний розвиток. – К.: ВЦ УНА, 2004. – 32 с.

12

Антон ЛІСНИЧИЙ,
аспірант Інституту телекомунікацій
і глобального інформаційного
простору НАН України

Вплив виборів 2006 року на владно-партійну взаємодію системи місцевого самоврядування в Україні

Проблемний стан політичної та партійної систем в Україні зумовлений надзвичайними політичними свободами, коли «Фінансові вливання у партійно-політичні проекти та інші форми закріплення у владі перетворили Верховну Раду на політичний бізнес-клуб, а народне волевиявлення перетворилося з форми демократії на новітній «одобрямс» у ситуації вибору з кількох олігархічних лих найменшого» [1, с. 53].

Адже «*pars*» від латинського – частина, група, а партія за класичним визначенням це – добровільне об'єднання людей за спільними інтересами, які це об'єднання ставить за мету захищати, впливаючи на владу, на процес її формування та функціонування [2, с. 248]. Отже, це мало б зумовити існування певної сукупності громадян, яких об'єднують спільні політичні інтереси насамперед регіонального характеру. Оскільки місцеві представницькі органи повинні розв'язувати регіональні та місцеві проблеми, то це потребує роз-

робки окремих регіональних політичних програм партій, що мають там представництво у самоврядних органах, або регіональні політичні партії. Проте закон України забороняє існування регіональних партій.

В Україні не вдалося сформувати представницькі органи місцевого самоврядування на таких принципових демократичних засадах, як справедливе пропорційне урахування кінцевого представництва територіальних одиниць, як того вимагає Конституція. У 2002 році начебто вдалося розв'язати проблеми тери-